

6100 SAYILI HUKUK MUHAKEMLERİ KANUNU'DA LAYİHALAR TEATİSİ VE ÖN İNCELEME HÜKÜMLERİ

A. GİRİŞ

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu(HMK), 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe girmiş, medeni usul hukukumuzda birçok yenilik getirmiştir.Ön İnceleme müessesesi, hukuk yargılamasına getirilen yeniliklerin en önemlilerindedir.

Ön inceleme müessesenin kabulü ile yazılı yargılama usulünün aşamaları; 1) Dilekçeler aşaması, 2) Ön İnceleme Aşaması, 3) Tahkikat Aşaması, 4) Sözlü Yargılama aşaması ve 5) Hüküm verilmesi aşaması şeklini almıştır.¹

Dilekçeler aşaması ve ön inceleme aşaması tamamlanmadan tahkikat aşamasına geçilemeyecektir. HMUK uygulamasında mahkemeler davanın açılması ile birlikte tensip zabtı düzenleyerek duruşma günü tayin ederlerdi. Çoğu zaman dilekçeler teatisi tamamlanmadan ve deliller ikmal edilmeden duruşmalar yapılmakta, dilekçe aşamasının tamamlanması ve delillerin ikmal edilmesi için ara kararlarla gereksiz yere dava uzamaktaydı. Hatta iki sene dava görüldükten sonra görevsizlik kararı verilmekte veya zamanaşımı nedeniyle davanın reddine karar verilebilmekteydi. Getirilen bu yenilikle davaların uzaması engellenmek istenmiştir. Mahkemelerin iş yoğunluğu ve mevcut yapısı ile getirilen bu yeniliğin davaların hızlı sonuçlanmasına ne kadar olumlu katkı sağladığı tartışmalıdır.

HMK, layihalar teatisi ile öninceleme hükümlerini, kanunun Üçüncü Kısmındabulunan Birinci Bölüm ile Dördüncü Bölümde bulunan118 ile 142. Maddeleri arasında düzenlemiştir.Çalışmamız “HMK'nın Layihalar Teatisi ile Ön İncelemeHükümleri” olması nedeni ile öncelikle Layihalar teatisi incelenecek daha sonra ise ön inceleme aşaması ele alınacaktır.

HMK, seri ve sözlü yargılama usulünü kaldırarak; yazılı ve basit olmak üzere iki çeşit yargılama usulü öngörmüştür. Genel usul yazılı yargılama usulü iken, basit yargılama usulü istisna olarak düzenlenmiştir. Kanunda açıkça belirtilen haller ile md. 316'da belirtilen hallerde basit yargılama usulü uygulanır.Öncelikle HMK' da ki yazılı yargılama usulünde

¹ Yılmaz, Ejder, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012 S:851

layihalar teatisine ilişkin hükümlere değinilecek, sonrasında basit yargılama usulü ile yazılı yargılama usulündeki layihalar teatisinin farklılıklarına değinilecektir.

B.HMK'DA YARGILAMA USULÜNDE LAYİHALAR TEATİSİ VEYENİLİKLER

Yazılı yargılama usulünde dilekçeler HMK'nın 118.md. den başlayarak düzenlenmiştir. Lahiyalar teatisi, dava dilekçesi, cevap dilekçesi, cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesi' nin sunulması ile tamamlanır.

I.DAVA DİLEKÇESİ

Yazılı yargılama usulünde dava bir dilekçe ile açılır (md.119). Davanın ilk aşaması dava dilekçesinin mahkemeye sunulmasıdır. Davalının cevap dilekçesi, dava dilekçesi esas alınarak düzenleneceği için dava dilekçesi, yargılamanın yönünü tayin eden unsurdur. Dava dilekçesinin önemine binaen dava dilekçesinin unsurları ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu ayrıntılı düzenleme ile HMK' nın genel gerekçesinde belirtilen hızlı ve adil yargılamaya ulaşmak istenmiştir

1.Dava Dilekçesinin Unsurları

Dava dilekçesinin unsurları HMK' nın 119. Md. de düzenlenmiştir. Maddede belirtilen unsurlar aşağıdaki şekildedir.

a)Mahkemenin adı

Davacı hangi mahkemede davayı açacağını kendisi belirler. Bu nedenle hukuki himaye istediği mahkemenin ismini dilekçesinin başlık kısmına yazar. Görevli ve yetkili mahkemeye dava açılmamış olsa bile dava dilekçesi geçerlidir ancak görevsizlik ve yetkisizlik kararı üzerine süresi içerisinde belirtilen mahkemede davaya devam edilmesi gerekir.

b) Tarafların Ad ve Soyadları ve Adresleri

Davanın kim tarafından ve kime karşı açıldığı dilekçede açık olarak yazılmalıdır. Dava dilekçesinde davacı ve davalının ad, soyad ve adresleri yazılmalıdır. Davacının veya davalının ad, soya ve adresi dava dilekçesinde yazılmamışsa hakim eksikliğin giderilmesi için bir haftalık süre verir, eksiklik bu sürede tamamlanmaz ise dava açılmamış sayılır (m. 119,2).

c) Davacının Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Numarası

Davacının TC kimlik numarasını dava dilekçesinde belirtilmelidir. Davacının TC Kimlik numarası eksik ise hakim eksikliğin tamamlanması için bir hafta süre verir, tamamlanmaması halinde dava açılmamış sayılır.

ç) Varsa Tarafların Kanuni Temsilcileri ve Davacı Vekilinin Ad ve Soyadları ile Adresleri

Davacı ve davalının dava ehliyetinin bulunmaması halinde davacı ve davalının yanı sıra kanuni temsilcilerinin ad, soyad ve adresleri dava dilekçesinde yazılması gerekir (119,1/ç). Davacı bir avukat ile kendisini temsil ettiriyorsa vekilinde adı, soyadı ve adresi yazılması gerekir. Davalının vekili kim olduğu bilinemeyeceğinden dava dilekçesinde davalı vekili ve adreslerinin bildirilmesine gerek yoktur. Yine hakim bu hususlarda bir eksiklik görür ise bir haftalık süre verecek tamamlanmaması halinde dava açılmamış sayılacaktır.²

d) Dava Konusu ve Malvarlığı Haklarına İlişkin Davalarda Dava Konusunun Değeri

Dava dilekçesinde, davanın konusu , malvarlığına ilişkin bir dava ise değeri yazılır. Dava değeri yatırılacak harçlar bakımından önem arz eder. Dava değeri yazılmamış ise bu değer mahkemece davacıya tespit ettirilir, davacının tespitten kaçınması halinde, dava dilekçesi işleme konmaz (Harçlar K. m.16/4, md.30³ HMK m.150). Yargılama sırasında dava değerinin daha fazla olduğu tespit edilir ise yalnız o oturum için davaya devam olunur, harcın tamamlanmaması halinde davaya devam olunmaz ve dosya işlemde kaldırılır.

e) Davacının İddiasının Dayanağı Olan Bütün Vakıaların Sıra Numarası Altında Açık Özetleri

Davacı, iddiasının dayanağı olan bütün vakıaların açık özetini dilekçesinde yazmalıdır (m.119.1/e). Bu husus davanın daha iyi anlaşılması, uyuşmazlık konusunun kolayca tespiti açısından önemlidir. Vakıaların anlaşılır, açık bir şekilde oluş sırasına göre, özet olarak belirtilmesi hakim uyuşmazlık konusunda vereceği kararı kolaylaştırır. HMK m.194' e göre taraflar, dayandıkları vakıaları ispata elverişli şekilde somutlaştırmakla yükümlüdürler.

²Kuru, Baki/ Arslan, Ramazan/ Yılmaz Ejder: Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011, S:292

³492 sy. Harçlar Kanunu "Madde 30 - Muhakeme sırasında tesbit olunan değer, dava dilekçesinde bildirilen değerden fazla olduğu anlaşılırsa, yalnız o celse için muhakemeye devam olunur, takip eden celseye kadar noksan değer üzerinden peşin karar ve ilam harcı tamamlanmadıkça davaya devam olunmaz. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 409 uncu maddesinde gösterilen süre içinde dosyanın muameleye konulması, noksan olan harcın ödenmesine bağlıdır."

Davacının dilekçeler aşamasından sonra yeni vakıalar ile sürmesi davayı değiştirme olup, ancak davalının rızası veya ıslah yolu ile mümkündür.⁴Hakimiki taraftan birinin söylemediği ve usulüne uygun bir şekilde dosyaya girmemiş vakıaları kendiliğinden gözetemez, hatırlatabilecek hallerde dahi bulunamaz (m.25).Hakim belirsiz ve çelişik gördüğü hususların açıklanmasını isteyebilir (m.31).

Buna göre Kanunumuz ferdileştirme ilkesini değil, vakıalara dayandırma ilkesini kabul etmiştir. Ferdileştirme ilkesine göre, dava dilekçesinde talep sonucunu haklı gösteren somut hukukî sebeplerin (hukukî ilişkinin) teknik olarak gösterilmesi yeterlidir.⁵Davacının talebi diğer taleplerden ayırmaya yarayacak vakıaların bildirilmesi yeterlidir. Yoksa bütün Vakıaların bildirilmesi zorunlu değildir. Davacının iddialarını dayandığı hukukî ilişkiyi diğer hukukî ilişkilerden ayırıp onu ferdileştirmeye (somutlaştırmaya) yarayan unsurların belirtilmesi yeterlidir. Bu teoriye göre, dava sebebi davanın temeli olan olaylara uygulanacak hukuk kurallarıdır. Bu kuram çerçevesinde dava dilekçesinde ileri sürdüğü vakıaların değiştirilmesi ya da genişletilmesi yasak sayılamaz. Çünkü aynı hukukî sebebe dayanan, hukukî sebebi değiştirmeyen maddî vakıalar hüküm verilinceye kadar yargılama sırasında her zaman ileri sürülmesi mümkündür. Kanunumuzda hukukî sebeplerin gösterilmesi zorunlu bir unsur olmadığından bu ilkenin benimsenmediği sonucuna ulaşabiliriz.⁶

Ancak Postacıoğlu, hukukî sebeplerin gösterilmesi zorunlu bir unsur olmamasının ferdileştirme teorisini kabul etmediği anlamına gelmediğini savunmuştur. Hukukî sebebin re'sen nazara alınması ferdileştirme teorisinin içinde de yer alabileceğini belirtmiştir. Postacıoğlu'na göre bu iki teoriden hangisinin geçerli olduğu hususu davanın ne zaman değişmiş sayılacağına tayininde önemlidir. Eğer davanın değişmiş sayılması için yeni vakıalar ileri sürülmesi yeterliyse vakıalara dayandırma teorisi kabul edilir. Ancak davanın değişmiş sayılması için yeni vakıaların ileri sürülmesi yeterli olmayıp, o yeni vakıalara yeni hukukî sebepler gerekiyorsa o zaman ferdileştirme teorisinin kabul edilmesi gerekir. Türk hukukunun da bu son görüşe dayandığını ileri sürmektedir. Ayrıca hukukî sebebin değişmesine yol açmayan olayların dava dilekçesinde zikredilmemiş olsa bile iddianın genişletilmesi yasağının ihlâlüne yol açmadan ileri sürülebileceğini savunmaktadır.⁷

⁴Kuru, Baki/ Arslan, Ramazan/ Yılmaz Ejder, a.g.e.,S:293

⁵Alangoya, Yavuz: Medeni Usul Hukukunda Vakıaların ve DelillerinToplanmasına İlişkin İlkeler, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1979.S:102.

⁶Alangoya, a.g.e S:103

⁷Postacıoğlu,İlhan/Medeni Usul Hukuku Dersleri,İstanbul 1975, S.388

Vakıalara dayandırma ilkesi ise dava dilekçesinde vakıaların belirtilmesi zorunlu olup hukuki sebeplerin belirtilmeye gerek yoktur. Kanunumuz ağırlıklı olarak vakıalara dayandırma ilkesini benimsemiştir.⁸

f) İddia edilen Vakıaların Her Birinin Hangi Delille İspat Edileceği

Davacı, dava dilekçesinde dayandığı, iddia ettiği her vakıanın hangi delille ispat edileceğini dava dilekçesinde açıkça belirtmelidir (m.199,1/f). Genel ifadelerle delil belirtilmesi yeterli sayılmamıştır.

HMUK md.179/3' de delillerin nelerden ibaret olduğu belirtilmesi zorunluluğu getirmesine rağmen Yargıtay, diğer delilleri kapsayıcı şekilde "sair deliller", "diğer kanuni deliller" ibaresini bazı delillere başvurma imkanını sağladığı yönünde aslında madde metnine uymayan kararlar veriyordu.⁹ Bu konudaki yeni düzenlemeden sonra bu içtihadın geçerli olmayacağı kanaatindeyiz.¹⁰

Tanık deliline dayanılması halinde sadece tanık deliline dayandığı gösterilmesi yeterlidir, tanık listesini dilekçede sunmaya gerek yoktur.

g) Dayanılan Hukuki Sebepler

Hukuki sebepler, dava dilekçesinde dayanılan vakıaların hukuki niteliğidir. Davacı dava dilekçesinde hukuki sebepleri belirtmelidir (m.119, 1/g). Ancak hukuki sebebin bildirilmesi dava dilekçesinin zorunlu unsuru değildir. Hakim Türk Kanunlarını kendiliğinden uygulamakla yükümlüdür (m.33). Yukarıda da belirtildiği gibi davanın gerçek sebebi hukuki sebep değil vakiadır. Doktrinde avukatların, Avukatlık Kanunu m.2,II maddesi¹¹uyarınca dava dilekçelerinde hukuki sebep yazmanın görevleri olduğu ve hukuki sebep yazılmaması sorumluluğu gerektirdiği yönünde görüşler¹² vardır.

ğ) Açık Bir Şekilde Talep Sonucu

Davacı, dilekçenin talep sonucu kısmında talebinin ne olduğunu açık olarak belirtmelidir. Dava dilekçesinde davacının asıl talebi ve buna bağlı faiz, icra tazminatı gibi

⁸Kuru, Baki/ Arslan, Ramazan/ Yılmaz Ejder, a.g.e.,S:293

⁹ Yargıtay HGK. 28.11.2007 T. 2007/9-868 E.-2007/857 K. "Davalı delil listesinde delillerini göstermiş "ve sair" delillere dayanmıştır. Yemin delili bu ibare içerisinde bulunmaktadır. Böyle olunca yıllık izin ücretlerini kullandığını yazılı delille ispat yükünde olan davalının savunmasını kanıtlamak yönünden davacı tarafça yemin teklif hakkı hatırlatılarak yıllık izin ücreti konusunda hüküm kurulması gerekirken...."

¹⁰Pekcanitez, Hakan/ Atalay, Oğuz/ Özkes, Muhammet: Hukuk Muhakemeleri Kanununun Hükümlerine göre Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011, S.329

¹¹ Avukatlık Kanunu m.2 "Avukatlığın amacı; hukuki münasebetlerin düzenlenmesini, her türlü hukuki mesele ve anlaşmazlıkların adalet ve hakkaniyete uygun olarak çözümlenmesini ve hukuk kurallarının tam olarak uygulanmasını her derecede yargı organları, hakemler, resmi ve özel kişi, kurul ve kurumlar nezdinde sağlamaktır."

¹²Yılmaz, Ejder,a.g.e, S.794

sair yan taleplerinin açıkça anlaşılır olması gerekir. Yargılama giderleri talep edilmese de mahkeme kendiliğinden buna karar verir. Faiz talep edilmemişse mahkeme faize hükmedemez ancak faiz oranı belirtilmemişse mahkeme yasal faize hükmedecektir.¹³ Talep sonucu olmayan dilekçede bu eksikliği tamamlaması için davacıya süre verilmeli, tamamlanması halinde dava açılmamış sayılmalıdır.¹⁴

Hakim talep sonucuna göre karar verecektir. Hakim talepten fazlasına hükmedemez (m.26). Talep sonucu açık değilse, hakim, davacıya talep sonucunu açıklattırmalıdır. Dava dilekçesinin açık olmaması halinde dava dilekçesinin diğer kısımlarında talep sonucunun yorumla ne olduğu tespit edilmedi.

h) Davacının imzası

Dava dilekçesi davacı tarafından varsa kanuni temsilcisi veya vekili tarafından imzalanmalıdır. İmza eksikliği sonradan tamamlanabilir. Tahkikat aşamasında dahi imza eksikliği giderilebilir.

2.Dava Dilekçesinde Kanuni Eksiklik Bulunması

HMK md. 119/2'de "*birinci fıkranın (a), (d), (e), (f) ve (g) bentleri dışında kalan hususların eksik olması hâlinde*", hâkim davacıdan bir hafta içinde bu eksiklikleri gidermesini isteyecektir. Yani Tarafların ad, soy ad ve adresleri, Davacının TC Kimlik numarası, Varsa kanuni temsilcilerinin adı soyadı ve adresleri, açık bir şekilde talep sonucu ve imza dava dilekçesinde bulunmaması halinde eksikliklerin gidilmesi için bir haftalık süre verilecektir. Eksikliklerin bu sürede giderilmemesi halinde ise, dava açılmamış sayılacaktır.

Ancak m.119,2 (a), (d), (e), (f) ve (g) bentlerinde belirtilen eksikliklerin mevcut olması halinde, nasıl bir yaptırım uygulanacağı düzenlenmemiştir. Üstelik bu eksikliklerin her biri de farklı niteliktedir. Kanun koyucu bu eksiklikleri, davanın görülmesi için zorunlu görmemiş olabilir ya da bu eksiklikler başka maddeler ile giderilebilir. Söz konusu eksiklikler yargılama için zorunlu olmasa bile tamamlanmaması davacının aleyhine olduğu ortadadır.

Dava dilekçesinde **mahkeme isminin** olmaması uygulamada görülme olasılığı çok düşüktür. Hakimin önüne bu şekilde bir dava dilekçesi gelmesi halinde kıyasen m.119,2 uygulanması uygun olacaktır.¹⁵ Zira m.130 da davalıya, cevap dilekçesinde mahkeme adının eksik yazılması halinde bu eksikliğin giderilmesi için bir hafta süre verilmiştir. Yasa imza eksikliğinin bile tamamlanması için fırsat verilmiş iken mahkeme adının olmaması sebebi ile

¹³Pekcanitez, Hakan/ Atalay, Oğuz/ Özekes, Muhammet, a.g.e. , S.331

¹⁴Yılmaz, Ejder, a.g.e, S.794

¹⁵Yılmaz, Ejder, a.g.e, S.799

düzeltilme hakkı tanımadan bunun geçersizliğine veya açılmamış sayılmasına yol açacak şekil eksikliği diye görmüş olamaz¹⁶.

Dava konusu dava dilekçesinde belirtilmemesi halinde dilekçe içeriğinden davanın konusu anlaşılabilir. Harca esas değer gösterilmemesi halinde ise Harçlar Kanunu m.30 gereğince eğer bu durum önce tespit edilmişse eksikliğin giderilmesi için süre verilir, tahkikat aşamasında ortaya çıkması halinde ise yalnızca o duruşma için davaya deval olunur, harçlar tamamlanmadıkça davaya devam olunmaz dosya işlemden kaldırılır.

Vakıaların sıra numarası ile özetinin belirtilmemesi halinde bu durum davacının aleyhine bir durumdur. Her davada talep sonucu olur, talep sonucu ise bir hukuk normuna dayanması gerekir. Vakıaların hiç bulunmaması halinde talebi hukuk normuna dayandırmak mümkün olmayacaktır. Bir anlamda davacı davasını ispat edememiş olacaktır bu durumda davanın esastan reddi gerekecektir. *Kuru ve Yılmaz* vakıaların hiç belirtilmemesi halinde m.119,2 kıyasen uygulanabileceği görüşündedir. Ancak bu görüşe katılmak mümkün değildir.

HUMK md. 187/7 ise, dava dilekçesindeki eksiklikleri ilk itiraz olarak kabuletmekteydi. Dolayısıyla HMK bu eksiklikleri ilk itiraz olarak kabul etmemiştir.HUMK md. 179'da yer alan ve cevap süresinin dava dilekçesinde gösterileceğine ilişkin hüküm, isabetli bir şekilde HMK'da yer almamıştır.

HMK, dava dilekçesi birlikte yargılama harçları ile gider avansının mahkemeveznesine yatırılmasını düzenlemektedir (md. 120/1).Harçların eksikliğinde Harçlar Kanunu m.30 gereğince sonucunun ne olacağını yukarıda belirttik. (md. 120/1). Avansın yeterli olmadığındava sırasında anlaşılması hâlinde, mahkemece, bu eksikliğin tamamlanması içindavacıya iki haftalık kesin süre verilir (md. 120/1).“*Harç tamamlanmamış olursa dosyanın işlemden kaldırılmasına karar verilir. Bunun yerine davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi bozma nedenidir.*”¹⁷

Dava dilekçesi ile birlikte dava sebebine ilişkin belgeleri, belge yok ise belgeye ulaşacak bilgilerin verilmesi zorunludur (md.121). Bu belge ve bilgilerin mahkemeye dava dilekçesi ile birlikte sunulmaması halinde, ön inceleme duruşmasında verilecek iki haftalık sürede tamamlanabilir (md. 140). . Verilen ek sürede delillerin sunulmaması halinde o delili sunma hakkı düşmüş sayılmalıdır¹⁸. Ancak m.145 hükmünden davanın ilerleyen aşamasında da yararlanmak mümkündür. Delil sunmama yargılamayı geciktirmemişse veya ileri

¹⁶ Umar,Bilge/ Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011 S.361

¹⁷ Umar, Bilge/a.g.e, S.363

¹⁸ Umar, Bilge,a.g.e, S.364

sürülmemesi tarafından kusurundan kaynaklanmıyorsa mahkeme o delilin sunulmasına izin verebilecektir. Mülga HUMK'un 180/1. fıkrası, söz konusu belgelerin dava dilekçesi ile birlikte mahkemeye verilmesini düzenlemiş ancak ikinci fıkra ile bu zorunluluğa uyulmaması halinde, ilk duruşmada verilecek on günlük kesin süre içinde bu eksikliğin tamamlanması öngörmüştü.

3.Davanın Açılma Zamanı

HMK, davanın “*dava dilekçesinin kaydedildiği tarihte açılmış*” sayılacağını düzenlemiştir (md. 118). Bu hüküm HUMK md. 178' den farklı değildir ve uygulamada davanın hangi tarihte açıldığına ilişkin sorunları giderecek şekilde kaleme alınmamıştır. Bu nedenle, 6.2.1984 tarih ve 7/3 sayılı İBK'ya (RG 19.3.1984, sayı 18346) bakılması gerekecektir. Buna göre, harca tabi davalarda dava dilekçesinin havale tarihi ile harcın ödenmesi tarihi farklı olması halinde harcın yatırıldığı tarih; harca tabi olmayan davalarda ise havale tarihinde dava açılmış sayılır.¹⁹ Ancak adliyelerin önemli bir kısmında artık davalar, havale yapılmaksızın UYAP sistemi üzerinden, tevzi bürosundan yada uzaktan açılmaktadır²⁰. HMK md. 445, dava ve yargılama işlemlerinin UYAP üzerinden yapılabileceğini düzenlemiş ancak dava açılmasına ilişkin özel bir hüküm düzenlenmemiştir. Bu durumda da, söz konusu İBK gereği davanın harcın yatırıldığı tarihte açılmış sayılır. Ancak davacının dosyayı tevzi bürosu yada kaleme geç teslim ettiği tespit edilirse dava teslim tarihinde açılmış sayılır.

Davanın açılması ile birlikte mahkeme dava dilekçesini davalıya tebliğ eder.

4.Dava Açılmasının Sonuçları

Davanın açılması ile birlikte hak düşürücü süre korunmuş olur, görevsiz bir mahkemede davanın açılmış olması dahi hak düşürücü süreyi korur.

Dava bir alacak davası ise zamanaşımı süresi de davanın açılması ile kesilir. Kısmi dava ancak dava edilen değer için zamanaşımını keser. Yanlış hasma karşı açılmış dava gerçek borçluya karşı zamanaşımını kesmez²¹. Davanın tümüyle ıslah edilmesi halinde kesilmiş olan zamanaşımının o istem için artık kesilmemiş sayılması gerekmektedir.

Dava açılması ile birlikte daha önce ödeme için kesin bir gün tayin edilmediyse borçlu mütemerrit olur.

---

¹⁹Hukuk Ve Ticaret Mahkemelerinin Yazı İşleri Yönetmeliği md. 18'e göre, havaleyi yetkili ve görevli hâkim yapar. Hâkim olmaması halinde yazı işleri müdürü yapar.

²⁰Yön. Md. 18/A'ya göre, bilgisayar kullanılan hukuk ve ticaret mahkemelerinde, artık havale işlemi yapılmamaktadır.

²¹ Umar, Bilge,a.g.e, S.345

Manevi tazminat ve boşanma gibi şahıs varlığı hakları dava açılması ile birlikte malvarlığı hakkına dönüşür.

Bazı durumlarda dava açılması iyiniyetikötüniyete dönüştürür. Sebepsiz iktisapta geri vermekle yükümlü olan kişi dava dilekçesinin kendisine tebliği ile kötü niyetli hale gelir.²²

Davanın açılması yukarıda belirtilen maddi hukuka ilişkin sonuçlarının yanında Usul Hukukuna ilişkin sonuçları da vardır;

Dava ile Mahkeme davayı inceleme zorunluluğu ortaya çıkar, mahkeme davayı incelemekten kaçınmaz. Dava açılması ile derdestlik ortaya çıkar aynı konu ve aynı taraflar arasında ikinci bir dava, dava şartı eksikliğinden reddedilir. Dava açıldığı tarihteki dava şartlarına göre incelenir ve hüküm kurulur. Dava şartları sonradan tamamlanmış ise dava reddedilmez karar verilir.

Dava, davalının rızası olmadan geri alamaz (m.123). Islah ile de bu mümkün değildir.

II.CEVAP DİLEKÇESİ

Dava dilekçesi mahkemeye verildikten sonra mahkeme, davalıya tebliğ etmek ve davalıya savunma imkanı tanımak zorundadır. Davalını meşru vasıta ve yollardan yararlanarak savuma hakkı kullanması anayasal güvence altındadır.²³ Hukuki dinlenilme ilkesi (m.27) çerçevesinde mahkeme, davalıyı dinlemek ve savunmanı bildirmek üzere davalıyı kanuni şekillerle uygun olarak davet etmedikçe hüküm veremez.

Davalı cevap vermek zorunda değildir, cevap verilmemesi davacının ileri sürdüğü vakıaları inkar etmiş sayılır (m.128). Ancak cevap dilekçesi verilmemesi davalının savunmasını güçleştirecek, aleyhine bir hüküm tesisi daha kolaylaşacaktır. Bu durumda sonradan ancak davayı inkar çerçevesinde savunma yapabilir veya delil gösterebilir.

1.Cevap Süresi

HMK, dava dilekçesinin tebliğinden itibaren iki hafta içinde davaya cevap verilebileceğini düzenlemiştir (md. 127). Ancak durum ve koşullar davalının iki haftalık sürede cevabını hazırlayamayacağını ortaya koyuyor ise, iki haftalık cevap süresi içinde mahkemeye başvurmak kaydıyla, bir defaya mahsus ve bir ayı geçmemek üzere ek süre verilebilir.Mahkeme bir aydan daha kısa bir süre vermişse tekrar başvurularak bu sürenin bir

²²Kuru, Baki/ Arslan, Ramazan/ Yılmaz Ejder, a.g.e.,S:306

²³ Bkz. T.C.Anayasası m.36

aya uzatılması istenemez.²⁴HUMK md. 195 ise, cevap süresini on gün yada hâkim tarafından öngörülen süre olarak düzenlemiştir. Ayrıca 196. madde ile cevap süresini, süre ile bağlı olmaksızın ilk duruşmaya kadar uzatabilmekteydi. Hatta 198. madde, hala cevap verilmemesi halinde ilk duruşmada üç günlük ek bir süre verilebileceğini düzenlemekteydi.

Ayrıca HMK, HMUK m.195' te düzenlenen kamu kuruluşlarına cevap süresi açısından imtiyaz tanıyan düzenlemeye yer vermemiş, vatandaş ile devlet eşit konuma getirilmiştir.

2.Cevap Dilekçesinin Verilmemesi

Davalı cevap vermek zorunda değildir, cevap verilmemesi davacının ileri sürdüğü vakıaları inkar etmiş sayılır (m.128). Ancak cevap dilekçesi verilmemesi davalının savunmasını güçleştirecek, aleyhine bir hüküm tesisi daha kolaylaşacaktır. Bu durumda sonradan anacak davayı inkar çerçevesinde savunma yapabilir veya delil gösterebilir.

3.Cevap Dilekçesinin Verilmesi

Cevap dilekçesinin içeriği HMK m. 129' da düzenlenmiştir.

a) Mahkemenin adı

Davalı, dilekçesine mahkeme adını ve dosya numarasını yazmalıdır. Dosya numarası davaya verilecek her dilekçede belirtilmelidir.

b) Tarafların Adı, Soyadı ve Adresleri

Cevap dilekçesinde tarafların adı,soyadı ve adresleri yer alır. Davalı yurtdışında ise dava ile ilgili işlemlere esas olmak üzere yurt içinde bir adres bildirmelidir (m.129,1/b).

c) Davalının Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Numarası

Davalı cevap dilekçesinde T.C. Kimlik numarası bildirmelidir (m.129,1/c). Bu husus Türk Vatandaşları için geçerli olup cevap dilekçesinin zorunlu unsurlarındandır.

ç) Kanuni Temsilcileri ve Vekillerinin Ad ve Soyadları ile Adresleri

Cevap dilekçesinde davalının kanuni temsilcisi varsa onunda adı, adresi belirtilmelidir. Vekil ile temsil ediliyorsa vekilin adı, soyadı ve adresi yazılması gerekir.

d) Savunmanın dayanağı Olan Vakıalar

Davalı, inkar ile yetinmek istemez ise savunmaya ilişkin vakıaları sıra numarası ile belirtir. Davalının bildirmediği vakıaları hakim kendiliğinden inceleyemez. Bu konuda dava dilekçesinde belirtilen hususlar burada da geçerlidir.

---

²⁴Yılmaz, Ejder,a.g.e, S.828

Davalı karşı davayı cevap dilekçesinde açabilir. Yine takas hakkını cevap dilekçesinde ileri sürebilir. Umar, takas hakkını davanın her aşamasında kullanılabileceği görüşündedir²⁵.

Davalı sırası ile dava şartlarını, ilk itirazlarını, maddi hukuktan kaynaklanan itiraz ve defileri yazması cevapların anlaşılmasını kolaylaştırır.

e) Dayanılan Deliller

Davalı savunmasına dayanak delilleri dilekçesine eklemek, elinde bulunmayan delillerin nereden istenilmesi gerektiğini belirtmelidir.

f) Hukuki Sebepler

Hukuki sebep, dava dilekçesinde olduğu gibi cevap dilekçesinin de zorunlu unsuru değildir. Ancak avukat takip ettiği davanın cevap dilekçesinde hukuki sebepleri bildirmekle yükümlüdür.

g) Talep Sonucu

Davalı, genel olarak davanın reddini ister. Davayı kısmen veya tamamen kabul edebilir. Bu hususlar talep sonucu bölümünde belirtilmelidir. Karşı dava açılmış olmadıkça talep sonucunun yazılmamasının bir yaptırımını yoktur. Zira karşı dava açılmadıkça davalının talebi davanın reddi isteminden ibaret olacaktır²⁶.

ğ) İmzalar

Cevap dilekçesi, davalı varsa kanuni temsilcisi veya vekili tarafından imzalanır.

4.Cevap Dilekçesinde kanuni Eksiklik Bulunması

Cevap dilekçesinde, mahkeme adı, tarafların,kanuni temsilcinin ve vekilin ad, soyad ve adresleri, T.C. kimlik numarası, imzanın bulunmaması halinde hakim bir haftalık kesin süre verir, eksikliğin giderilmemesi halinde cevap dilekçesi verilmemiş sayılır, bu durumda davalı davacının ileri sürdüğü vakıaları inkar etmiş sayılır. Dava dilekçesinde tarafların adı soyası ve adresleri mevcuttur, zaten bu adrese yapılan tebligat neticesi davalının cevap süresi başlamış ve davalı cevap vermiştir. Buna karşın cevap dilekçesinde tarafların adı ve adreslerinin olmaması neticesi süre verilmesi ve eksikliğin tamamlanmaması nedeni ile cevap dilekçesinin verilmemiş sayılması çok yersizdir²⁷

Vakıalar, hukuki sebepler ve deliller cevap dilekçesinin zorunlu olmayan unsurlarıdır.

---

²⁵ Umar, Bilge,a.g.e, 379

²⁶ Umar, Bilge,a.g.e, 391

²⁷ Umar, Bilge,a.g.e, 390

5.Cevap Dilekçesinin Mahkemeye Verilmesi

Cevap dilekçesi davacı sayısında bir fazla olarak mahkemeye verilir. Kural olarak dava dilekçenin verilmesinde ki hususlar burada da geçerlidir. Cevap dilekçesi harca tabi değilse de tebliğ için posta giderlerini ödemekle yükümlüdür.²⁸ Cevap dilekçesi hakim tarafından havale edilir. Havale tarihi cevap dilekçesinin verildiği tarihtir ancak kalemce, dilekçenin havaleden sonradaki bir tarihte verildiği belgelenir ise dilekçenin getirildiği tarih cevap dilekçesinin verildiği tarih olarak kabul edilir.

6.Cevap Dilekçesinin Verilmesinin Sonuçları

a)Davalı Davanın Esasına Girmiş Olur

Cevap dilekçesinden usulü ve esasa ilişkin itirazlar ileri sürülmelidir. Davalı verdiği cevap ile davanın esasına girmiş olur. Yani davalı usulü itirazları bildirdiğini cevap dilekçesinde belirtilen dışında usulü itirazı olmadığını kabul etmiş sayılır. “*Cevap dilekçesinin verilmesinden sonra cevap süresi dolmamış olsa bile ilk itirazlar ileri sürülemez*” (m.131). HMK açık olarak ilk itirazı cevap dilekçesinde ileri sürülmesi gerektiğini belirtmiştir. Davalı ikinci cevap dilekçesinde savunmasını genişletip değiştirmesi mümkünken ilk itirazlarını cevap dilekçesinden sonra ileri süremez. Yeni ilk itirazlar ileri sürülmeksizin iki haftalık sürede ek cevap dilekçesinin verilmesi kabul edilmelidir²⁹.

b)Savunmayı Genişletme ve Değiştirme Yasağı

Cevap dilekçesinin verilmesinin en önemli sonucu savunmayı genişletme ve değiştirme yasağının başlamasıdır. HMUK’ ta cevap dilekçesi ile başlayan bu yasak HMK ile ikinci cevap dilekçesi ile başlar. Savunmayı genişletme ve değiştirme yasağı, iddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı ile birlikte aşağıda ayrı bir başlıkta incelenecektir.

III.CEVABA CEVAP DİLEKÇESİ VE İKİNCİ CEVAP DİLEKÇESİ

Kanun taraflara ön inceleme safhası öncesinde ikinci bir cevap hakkı daha tanımıştır.

1.Cevaba Cevap Dilekçesi

Davacı, cevap dilekçesinin kendisine tebliğinden itibaren iki haftalık süre içerisinde cevaba cevap dilekçesi verebilir. Bu süre içerisinde başvurulması halinde bir defaya mahsus olmak üzere bir aylık süre uzatımı verilebilir (m.136, 127).

---

²⁸Bkz.Tebliğat Kanunu m.34,2

²⁹Yılmaz, Ejder,a.g.e, S.837

Davacı cevaba cevap dilekçesinde daha önce verdiği dava dilekçesinde ki iddiaları ile bağılı değildir. İddiaları serbestçe değiştirebilir, genişletebilir. Yani davacı yeni vakıalar ileri sürebilir, talep sonucunu değiştirebilir, artırabilir. İki haftalık süre sonunda davacı iddia ve savunmalarını değiştiremez ve genişletemez. Mesela davalı zamanaşımı def'inde bulunmuşsa davacı zamanaşımını kesildiğini cevaba cevap dilekçesinde ileri sürmemişse kanunda yazılı haller dışında sonradan ileri süremez.

Cevaba cevap dilekçesi içerik olarak dava ve cevap dilekçesi içeriğindeki hükümler kıyasen uygulanır (m.136,2)

2.İkinci Cevap Dilekçesi

Cevaba cevap dilekçesinin tebliğinden itibaren iki haftalık süre içerisinde davalı ikinci cevap dilekçesini verebilir, süre uzatımı ve içerik olarak cevap dilekçesindeki hususlar kıyasen uygulanır.

İki haftalık süre içerisinde savunma değiştirilebilir, genişletilebilir. Bu süreden sonra ancak ıslah ve açık muvafakat ile savunma değiştirilebilir ve genişletilebilir. Davalı, cevaba cevapta belirtilen hususlara cevap verecektir. Davalının takas savunmasına karşılık, davacı zamanaşımı definde bulunmuş ise buna karşı yeni savunmalar yapabilir. Davalı cevap dilekçesindeki savunmaları ile bağılı değildir. Davalı, savunma sebeplerini değiştirebilir, yeni vakıalar ileri sürebilir.

İkinci cevap dilekçesi ile dilekçeler aşaması sona erer ve ön inceleme aşamasına geçilir.

IV.İDDİA VE SAVUNMAYI GENİŞLETME VE DEğİŞTİRME YASAğI

1.Davayı Genişletme ve Değiştirme Yasağı

Davacı cevaba cevap dilekçesinden sonra iddialarını ve savunmalarını değiştiremez, genişletemez (m.141). Bu nedenle dava ve cevaba cevap dilekçesi dikkatli hazırlanmalı ileri sürülecek vakıalar ve deliller iddiayı ispat edecek şekilde doğru tespit edilmelidir. HMUK 185/1, davayı genişletme ve değiştirme yasağını davanın açılması anından başlatırken, HMK farklı olarak cevaba cevap dilekçesinden başlatmıştır.

Belirsiz alacak davalarında dava değerinin tam ve kesin olarak belirlenmesinin mümkün olduğu anda davacı, davayı genişletme ve değiştirme yasağına tabi olmaksızın belirtmiş olduğu talebini artırabilir (m.107)³⁰.

Basit yargılamada davanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı davanın açıldığı anda başlar.

a) Davayı Genişletme Ve Değiştirme Yasağı Kapsamında Olan Durumlar

Talep sonucu davanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı kapsamındadır. Müddeabihin artırılması davayı genişletmektir. Talep sonucuna yeni bir talep eklemesi de davayı genişletme yasağına girer. Örneğin dava dilekçesinde faiz istenmemesine karşın sonradan faiz talep edilmesi davayı genişletme yasağına girer. Bu durumda ancak faiz için ayrı bir dava açılıp bu davaların birleştirilmesi yoluna gidilebilir.

Dava ve cevaba cevap dilekçesinde belirtilen vakıaların dışında yeni vakıaların ileri sürülmesi de yasak kapsamındadır. Örneğin taşınmazına müdahalenin önlenmesini isteyen davacı daha sonra taşınmazın kendisine ait olmadığını anlaşılması üzerine olağanüstü zamanaşımına dayanarak taşınmazın maliki olduğunu ileri sürmesi vakıaların değiştirilmesidir.

Talep sonucunun daraltılması ise bu yasak kapsamına girmez. Davada talep edilen dava değeri sonradan düşürülebilir. Bu durumda davadan kısmi feragat veya davayı kısmi geri alma durumu söz konusu olur ve feragat ve davayı geri alma hükümleri uygulanır.

b) Davayı Genişletme ve Değiştirme Yasağının İstisnaları

aa) Davalının açık rızası

Davalının davayı genişletme ve değiştirme yasağı davalının açık rızası bulunması halinde söz konusu olmaz (m.141,2). HMK davalının açık rızasını aramıştır. Davalının sessiz kalması muvafakat ettiği anlamına gelmez. Halbuki HMUK açık rıza aramamaktaydı.³¹

bb) İslah

Davacı ıslah yolu ile tahkikatın sona ermesine kadar vereceği bir dilekçe ile davayı genişletebilir veya değiştirebilir (m.141,2). Davacı ıslah ettiği davayı ıslah dilekçesinde belirtilen haliyle davanın yürümesini sağlayabilir (m.176-182). Davacı tahkikat sonuna kadar ıslah yapma imkanına sahipken bunu yapabilmesi için o tarihe kadar olan yargılama giderleri

³⁰Kuru, Baki/ Arslan, Ramazan/ Yılmaz Ejder, a.g.e.,S:310

³¹ 11.H.D. 10.05.2004 T. 2004/5317 E. 2004/5992 K. “.....süresinde yapılmayan takas def'ine hemen karşı konmadığı takdirde üstü kapalı olarak savunmanın genişletilmesine rıza göstermiş sayılır.”

ile hakimin takdir edeceği davalının uğrayabileceği zarar için teminatın mahkeme veznesine yatırması gerekir. Aksi halde ıslah yapılmamış sayılır (m.178,1).³²

cc) Tarafta İradî Değişiklik

HMK'nın getirdiği yeni düzenlemelerden biri de tarafta iradi değişikliktir. HMK, karşı tarafın muvafakati olması halinde, taraf değişikliği yapılabileceğini düzenlemiştir (md. 124). Bir davada taraf değişikliği, karşı tarafın tamamen değiştirilmesi ya da mevcut tarafa yeni taraf eklenmesi şeklinde olabilir.

Ayrıca maddi bir hatadan kaynaklanan veya dürüstlük kuralına aykırı olmayan taraf değişikliği, hâkimin izni ile mümkündür (md. 124/3). Tarafın yanlış veya eksik gösterilmesi, kabul edilebilir bir yanlıya dayanıyor ise, hâkim iznine gerek kalmaksızın taraf değişikliği de yapılabilir (md. 124/4). Ancak bu durumda hakim davanın tarafından çıkarılan kişi lehine mahkeme yargılama giderlerine hükmeder. Kendi adına dava açan vekil dilekçe içeriğinden vekil olarak davayı açtığı anlaşılıyorsa bu hata düzeltilebilir. Bilgi eksikliği nedeni ile kişinin adını yanlış öğrenmiş olmak gibi taraf yanlış yazılabilir bu durumda da düzeltme caizdir³³.

HMUK ta iradi taraf değişikliği açık olarak belirtilmemekteydi. Hatta Yargıtay genel olarak iradi değişikliğine izin vermemekteydi. Yargıtay ıslah ile dahi tarafın değiştirilemeyeceğine karar vermiştir.³⁴ Yargıtay'ın bu yöndeki uygulaması usul ekonomisi açısından eleştirilmekteydi. HMK da ki değişiklikle tarafların iradi değişikliğine olanak veren bir düzenleme getirilmiştir.³⁵

Davalı dava konusunu dava tarihinden sonra devretmesi halinde, davacı dilerse devralan kişiye karşı davaya devam edebilir, dilerse devreden davalıya karşı davasını tazminat davası olarak devam eder. İlk durumda davacı tarafı değiştirebilmektedir. İkinci durumda talep sonucu değiştirilebilmektedir (m.125).

c) Davayı Genişletme ve Değiştirmenin Yasak Olmadığı Durumlar

Bazı durumlarda ıslah veya davalının rızası aranmaksızın dava genişletilebilir veya değiştirilebilir.

Talep edilenden başka bir şeye hüküm verilebilen hallerde davayı değiştirme veya genişletme yasağı söz konusu olmaz. Kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda

³²Pekcanitez, Hakan/ Atalay, Oğuz/ Özkes, Muhammet, a.g.e. , S.368

³³ Umar, Bilge/Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011 S.349

³⁴ Yargıtay İBK. 04.05.1978 T. 4/5 sayılı kararı

³⁵ Yılmaz, Ejder, a.g.e, S.812

davacının dava dilekçesinde dayanmadığı vakıaları sonradan ileri sürmesi mümkündür. Boşanma davalarında , Babalık davasında kendiliğinden araştırma ilkesi uygulanır.

Davacı değiştirme veya genişletme yasağı dava sırasında mevcut olan vakıalar için geçerlidir. Davadan sonra doğan vakıaların ileri sürülmesi mümkün olabilmelidir. Zira dava açılıyorken davacının bu vakıaları ileri sürmesi mümkün değildir.³⁶Sahibi olduğu bitişik dükkanın, kendi işyerinin küçük gelmesi sebebi ile tahliyesini talep eden davacı, dava sırasında kendi dükkanının kamulaştırılması üzerine kirada ki dükkanına ihtiyacı olduğu açık olarak ortaya çıkmıştır.³⁷ Davacı, davadan sonra ortaya çıkan bu vakıayı ileri sürebilecek midir? Yargıtay yeni vakıanın ileri sürülmesini ıslah niteliğinde saymıştır. Yılmaz' a göre ıslaha gerek kalmadan dava dilekçesindeki vakıayı doğrulayan yeni vakıayı davaya sokmak gerekir. Umar,sonradan doğan vakıaların ileri sürülmesinin usul ekonomisi açısından mümkün olması gerektiği, dava şartlarındaki eksikliklerden tamamlanabilecekler için süre verilebildiği bir usulde tarafların dava açarken var olmayan vakıaların sonradan ortaya çıkması halinde bu vakıaları ileri sürmesine olanak tanınması görüşündedir.

Belirsiz alacak davaları da bu yasağın istisnasıdır. Davacı alacağı kesin ve tam olarak bilemediği için başta belirsiz alacak davası olarak açar sonradan dava değerini ıslah veya rıza aranmaksızın artırabilir.

2.Savunmayı Genişletme ve Değiştirme Yasağı

HMUK m.202 davayı genişletme ve değiştirme yasağını dava dilekçesinin davalıya tebliğinden itibaren başlatmışken, HMK' da bu konuda yapılan değişiklikle ikinci cevap dilekçesi ile başlayacağı düzenlenmiştir. Davalı kanunda yazılı haller dışında savunmasını değiştirip genişletemez (m.141).

a.Savunmayı Genişletme ve değiştirme yasağı kapsamında olan durumlar

Def'iler savunmayı genişletme yasağı kapsamındadır. Zamanaşımı def'ini ileri sürmeyen davalı sonradan zamanaşımı ileri süremez. Bu durumda savunmayı genişletmiş olur.

Vakıaların değiştirilmesi ve genişletilmesi de yasak kapsamındadır. Cevap dilekçesinde davacının iddia ettiği parayı almadığını belirten davalı daha sonra bu parayı bağış olarak veya nişan hediyesi olarak aldığını iddia etmesi savunmayı genişletme ve

³⁶Kuru, Baki/ Arslan, Ramazan/ Yılmaz Ejder, a.g.e.,S:315

³⁷Yargıtay 6.HD. T.19.12.1960 , E.8723, K.7865

değiştirme yasağı kapsamındadır. Bononun bedelsiz kaldığı savunma sonrasında bono bedelini ödediğini ileri sürmesi savunmayı genişletmez.

Dava dosyasında bulunan **itirazların** sonradan ileri sürülmesi yasak kapsamına girmez ancak ve dava dosyasından anlaşılamayan veya daha önce ileri sürülmemiş itirazların sonradan ileri sürülmesi yeni vakıaların ileri sürülmesi anlamında olup davanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağına girer.

Talep sonucunun değiştirilmesi ise yine savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı sayılır.

Savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağın kapsamına vakıalar ve talep sonucu dahildir. Hukuki sebeplerin değiştirilmesi, talep sonucunun daraltılması yasak kapsamına girmez. Yine talepten başka bir şeye karar verilebilen hallerde ve kendiliğinden araştırma ilkesinin hakim olduğu davalar da yasak kapsamında değildir. Cevap dilekçesinden sonra doğan savunma sebepleri savunmayı genişletme ve değiştirme yasağı sayılmaz³⁸.

Davacı mazeretsiz olarak ön inceleme duruşmasına gelmemesi halinde davalı savunmasını serbestçe genişletebilir ve değiştirebilir (m.141,1)

b.Savunmayı Genişletme ve değiştirme yasağının İstisnaları

Davanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının istisnaları gibi savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesinin istisnaları karşı taraf'ın (davacı) açık muvafakati ve ıslahtır.

HMK davacının açık muvafakatini aramıştır. HMUK' ta muvafakatin açık olmasını aramıyordu. Yargıtay susmanın muvafakat ettiği anlamına geldiği yönünde karar veriyordu. Ancak HMK açık olarak davacının muvafakatini aramış, zımni kabulü yeterli görmemiştir. Sonradan ileri sürülen zamanaşımı def'i karşı davacı açık bir şekilde itiraz etmeden "zamanaşımı def'inin ilk celsede yapılması gerekirdi" şeklinde ki bir beyanı muvafakat vermediği anlamında yorumlanmıştır³⁹. HMUK uygulaması ve HMK'da ki değişiklik düşünüldüğünde davacının susmasının da muvafakat etmediği anlamında yorumlanması uygun olacaktır.

Davalı ıslah ile hüküm verilinceye kadar savunmalarını genişletebilir ve değiştirebilir. İslahta davacının muvafakati aranmaz.

³⁸Pekcanitez, Hakan/ Atalay, Oğuz/ Özkes, Muhammet, a.g.e. , S.370

³⁹Kuru, Baki/ Arslan, Ramazan/ Yılmaz Ejder, a.g.e.,S:331

c.Savunmasının genişletilmesi ve değiştirilmesi sayılmayan haller

Mahkemenin kendiliğinden incelemesi gereken hususlar davalı tarafından sonradan ileri sürülebilir. Dava şartlarının olmadığı, hak düşürücü sürenin geçtikten sonra dava açıldığı da her zaman ileri sürülebilir.

İkinci cevap dilekçesinden sonra doğan savunma sebeplerinin ileri sürülmesi savunmayı genişletme ve değiştirme yasağı kapsamına girmez. Davalı, dava edilen alacağı dava sırasında ödediğini her zaman ileri sürebilir. Davalı zamanaşımını başlatan olayın gerçekleşme tarihini bilemiyor iken bu tarihi dava sırasında öğrenmişse , zamanaşımı savunmasını ileri sürebileceği kabul edilmelidir.⁴⁰

Hukuki sebeplerin değiştirilmesi m.141 anlamında savunmayı genişletme sayılmaz. Davalı cevap dilekçelerinde hukuki sebep bildirmek zorunda değildir. Hakim uygulanacak kanunu kendisi tespit etmekle görevlidir.

V.BASİT USULDE LAYİHALAR TEATİSİ VE ÖNİNCELEME HÜKÜMLERİ

Yukarıda belirtildiği gibi HMK, yazılı ve basit olmak üzere iki çeşit yargılama usulü öngörmüştür. Basit yargılama usulü HMK'nın altıncı kısmında yer alan 316 ile 322. Maddeler arasında düzenlenmiştir.

Basit usulde; layihalar teatisi ve öninceleme hükümleri basitleştirilmiş ve iddia ile savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağına ilişkin kurallar sertleştirilmiştir.⁴¹ Basit yargılama usulünde dava, dava dilekçesi ile açılır ve davalı iki hafta içinde davaya cevap verir. Ancak iki haftalık sürede cevap verilmesi zor yada imkânsız ise, iki haftalık süre içinde başvurmak kaydıyla ve bir defaya mahsus olmak üzere iki haftalık ek süre verilebilir. Taraflara, cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesi verme hakkı verilmemiştir (md. 317).

Basit usulde, dava ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı, davanın açılması ve cevap dilekçesinin verilmesi ile başlar (md. 319). Ön inceleme duruşmasında da, yazılı usulün aksine bu yasak uygulanır. Basit usulde, ön inceleme safhası oldukça dar tutularak basitleştirilmiştir. HMK md. 320'ye göre, "*Daha önce karar verilemeyen hâllerde mahkeme, ilk duruşmada dava şartları ve ilk itirazlarla hak düşürücü süre ve zamanaşımı hakkında tarafları dinler; daha sonra tarafların iddia ve*

⁴⁰ Yargıtay HGK T.12.11.1976, E. 1975/964, K.1976/787

⁴¹ Budak/Alı Cem, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt 85, Sayı 5, yıl 2011, sayfa 20.

savunmaları çerçevesinde, anlaşlıkları ve anlaşamadıkları hususları tek tek tespit eder. Uyuşmazlık konularının tespitinden sonra hâkim, tarafları sulhe teşvik eder. Tarafların sulh olup olmadıkları, sulh olmadıkları takdirde anlaşamadıkları hususların nelerden ibaret olduğu tutanağa yazılır; tutanağın altı hazır bulunan taraflarca imzalanır. Tahkikat bu tutanak esas alınmak suretiyle yürütülür”.

Hatırlanacağı üzere yazılı usulde, hak düşürücü süre ile zamanaşımı konusunda ön inceleme duruşmasından sonra inceleme yapılacaktır.

C.ÖN İNCELEME

HMK'nın getirdiği en önemli yeniliklerden biri, layihalar teatisi ile tahkikat safhaları arasında ön inceleme safhasının eklenmesidir. HMK, yargılamayı; dilekçeler teatisi, ön inceleme, tahkikat, sözlü yargılama ve hüküm olmak üzere beş safhaya ayırmaktadır. Ön inceleme safhası, HUMK'ta olmayan yeni bir safhadır. Ayrıca HMK'nın yargılama safhalarının birbirinden ayrılmasını belirgin hale getirdiğini söyleyebiliriz.

Ön inceleme safhasında mahkeme; *“dava şartlarını ve ilk itirazları inceler, uyuşmazlık konularını tam olarak belirler, hazırlık işlemleri ile tarafların delillerinin savunmaları ve delillerin toplanması için gereken işlemleri yapar, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda onları sulhe teşvik eder ve bu hususları tutanağa geçirir.”* (md. 137/1)

Ön inceleme safhası, yargılamanın gereksiz yere uzamasının engellenmesi ve mahkeme ile tarafların yargılamada gereken hazırlığı davanın başında yapması için getirilmiştir.⁴² HMUK esas itibari ile dileçlere aşması ve tahkikat aşamasını birbirinden ayırmış olmasına rağmen, uygulamada her iki aşama, karışıklığa yol açar şekilde birbirine girmiştir.⁴³ Tahkikat safhasında tarafların karşılıklı dilekçeleri verilmekte, haladeli toplanmaya devam edilmekte ve duruşmalar delil toplanmak üzere gerçekleştirilmektedir. Bu durum ise, yargılamanın uzamasına ve adalete erişimin geçve eksik olmasına yol açmaktadır.⁴⁴ Bugün dünyada yeni usul düzenlemelerinde, uluslar arası tavsiye kararlarında

⁴²Pekcanitez, Hakan/ Atalay, Oğuz/ Özkes, Muhammet, a.g.e. , S.374

⁴³Kuru, Baki/ Arslan, Ramazan/ Yılmaz Ejder, a.g.e., S:339

⁴⁴ Bkz. “ HMK Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu” (TBMM Dönem:23, Yasama Yılı:3, S.Sayı

yargının hızlandırılması ve kalitesinin artırılmasında en çok tavsiye edilen veya düzenlenen husus ön inceleme aşmasıdır⁴⁵.

I.Ön İncelemenin Kapsamı

Layihalar teatisinin tamamlanmasından sonra mahkeme tarafından ön inceleme yapılır (m.137). Ön inceleme tamamlanmadan ve gerekli kararlar alınmadan tahkikat aşamasına geçilemez ve tahkikat için duruşma günü verilemez (m.137,2). Bu hüküm açık bir emir içermektedir. Bu hükme aykırı davranış, hakimin sorumluluğu gerektirir⁴⁶. HMK m.137,2 ' ye uyulmamış ancak verilen nihai karar bu eksiklikten etkilenmemiş ise , kararın kaldırılması veya bozulmasının caiz olmaması gerekir, çünkü üst mahkemeden kaldırma veya bozma kararı çıkmasında korunmaya değer hiçbir hukuksal yarar yoktur⁴⁷.

Ön incelemede yapılacak işlemler tek tek sıralanacak olursa şu işlemler yapılması gerekir:

- Ön incelemede;
- Dava şartları ve ilk itirazlar incelenmesi
- Uyuşmazlık noktalarının tam olarak tespiti
- Hazırlık işlemleri
- Delillerin sunulması ve toplanması için gerekli işlemlerin yapılması
- Sulhe teşvik
- Tüm bu hususların tutanağa geçirilmesi⁴⁸

Ön inceleme safhasını kendi içinde;(1) ön inceleme duruşmasından önceki inceleme,(2) ön inceleme duruşması ve (3) ön inceleme duruşmasından sonraki(ama tahkikata başlamadan önceki) inceleme olmak üzere üç safhaya ayırabiliriz⁴⁹.

1.Ön İnceleme Duruşmasından Önceki İnceleme

Ön inceleme duruşmasından önceki safhada hakim öncelikle dava şartlarını inceler. Dava şartları , mahkemenin kendiliğinden araştırması gereken hususlardandır (m.115). Dava şartlarında eksiklik var ise bu eksikliğin giderilmesi mümkün değilse dava usulden reddedilir, giderilmesi mümkün ise davacıya süre verilir süre içerisinde giderilmez ise yine dava usulden reddedilir. Örneğin yargı yolunun caiz olmadığı, kesin hüküm bulunması halinde duruşmaya gerek kalmaksızın dava reddedilecektir.

⁴⁵Pekcanitez, Hakan/ Atalay, Oğuz/ Özkes,Muhammet, a.g.e. , S.374

⁴⁶Yılmaz, Ejder,a.g.e, S.851

⁴⁷ Umar, Bilge,a.g.e, S.401

⁴⁸Pekcanitez, Hakan/ Atalay, Oğuz/ Özkes,Muhammet, a.g.e. , S.376

⁴⁹Budak/Ali Cem, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt 85, Sayı 5, yıl 2011, S.14

Dava şartlarından sonra hakim ilk itirazları inceleyecektir (m.116). Ancak ilk itirazlar ancak davalı tarafından ileri sürülmesi halinde hakim tarafından incelenecektir. Örneğin yetkisizlik ilk itirazı ileri sürülmüşse hakim tarafından incelenecek ve duruşmaya gerek kalmaksızın yetkisizlik kararı verilebilecektir.

Mahkeme dava şartlarının ve ilk itirazların tespitinde açıklanacak bir husus görür ise ve dava şartları ve ilk itirazlar yönünde incelenecek bir husus kalmadı ise tensip tutanağı düzenleyerek tarafları ön inceleme duruşmasına davet eder.

2.Ön İnceleme Duruşması

Ön inceleme duruşması tahkikat duruşması değildir. Ön inceleme duruşması özel ve ayrı bağımsız bir ön duruşmadır⁵⁰. Ön inceleme duruşmasında tahkikat işlemleri yapılmaz, tahkikata hazırlık işlemleri yapılır. Sadece basit yargılamada birleşik duruşma yapılabilir (m.320). Ön inceleme duruşması kural olarak tek duruşmadır, sulh için süre verilmesi veya zorunlu görülmesi halinde ancak bir defaya mahsus olmak üzere ve ikinci bir duruşma günü verilebilir.

Hakim öncelikle gerek görürse usule ilişkin hususları tespit eder. Hakim dava şartı ve ilk itirazlar yönünden tarafları dinlemesi gerekir ise duruşmada bu hususların tespitine yönelik tarafları dinler. Hakim dava şartları ve ilk itirazlar yönünden ön inceleme aşması sonunda bir karar vermek zorundadır. Dava şartı eksikliği giderilebilecek bir eksiklik ise somut olayın özelliğine göre zorunluluk yoksa usul ekonomisi çerçevesinde , eksikliğin tamamlanmasına karar verilerek yapılmakta olan ön inceleme duruşmasına devam edilmelidir⁵¹.

Ön inceleme duruşmasında usule ilişkin hususlar dinlendikten sonra davanın esası ile ilgili iddia ve savunmalar dikkate alınarak tarafların anlaştıkları ve anlaşmadıkları konular iddia ve savunmada belirtilen vakıalar göz önüne alınarak tespit edilecektir (m.140).

Uyuşmazlık konularının tespitinden sonra hakim tarafları sulhe teşvik eder (m.140,2). Umar' a göre *“haksızlığı apaçık belli olan tarafla hasmı arasında (hasmı lehine olacak) bir sulhun ortaya atması , yargıca yakışmaz. Bu nedenle sulh önerisinde bulunup bulunmama yargıcın takdirine bırakılmalıdır.”*⁵²Hakim taraflar sulh olup olmadığını ve

⁵⁰Pekcanitez, Hakan/ Atalay, Oğuz/ Özekes,Muhammet, a.g.e. , S.378

⁵¹Yılmaz, Ejder,a.g.e, S.857

⁵² Umar, Bilge,a.g.e, S.403

anlaşmadıkları⁵³ vakıaların nelerden ibaret olduğunu tutanakla tespit eder ve bu tutanak hazır bulunanlar tarafından imzalanır. Tahkikat bu tutanak esas alınmak suretiyle yürütülür (m.140,3).

Bu tutanak davanın başındaki tensip tutanağından farklıdır. Tensip tutanağında, davanın açıldığı ve kabulü belirtilerek , hangi yargılama usulüne göre yargılamanın yürütüleceği, bundan sonra yargılamada sırasıyla hangi işlemlerin yapılacağı ve özellikle ön incelemeye kadar yürütülecek işlemler yer almalıdır. Ön inceleme tutanağında ise, ön incelemenin kapsamında olan ve tutanağa geçirilecek hususlara yer verilmelidir⁵⁴.

Ön inceleme duruşmasında tarafların dilekçelerinde belirttikleri ancak sunmadıkları delillerin getirilmesi için taraflara iki haftalık süre evrilir , bu süre içerisinde getirilmemesi halinde o delile dayanmaktan vazgeçilmiş sayılmasına karar verilir (m.140,5). Deliller başka yerden getirilecek ise buna ilişkin bilgileri belirtmeleri gerekmektedir.

Duruşmaya bir taraf mazeretsiz gelmemiş diğer taraf gelmiş ise gelen taraf dava veya savunmayı dilediği gibi değiştirebilecek veya genişletebilecektir (m.141,1).

3.Ön inceleme duruşmasından sonraki (ama tahkikata başlamadan önceki) safha

Ön inceleme duruşması yapılmasından sonraki safhada hakim hak düşürücü süreler ve zamaşımı hakkındaki itiraz ve def'ileri inceleyerek karar bağlar.

Hak düşürücü süreleri hakimnin kendiliğinden gözetmesi gerekirken ve bu husus yargılamanın her aşamasında taraflarca ilerisi sürülebilecekken, zaman aşımı süresini ancak tarafların süresi içerisinde ileri sürmesi halinde hakim tarafından gözönüne alınabilecektir.

Zamaşımı ve hak düşürücü süre usule ilişkin değil esasa ilişkin hususlardır. Her ne kadar esasa ilişkin sorunlar olsa da zamaşımı ve hak düşürücü sürelerin yargılamanın başında ele alınması gerekir. Zira bu husus yargılamanın sonlanmasını gerektirecek niteliktedir. Bu sebeple zaman aşımı ve hak düşürücü süre yönünden tahkikat aşamasından önce karar verilmesi gerekir (m.142).

Ön inceleme aşamasında karara bağlanması gereken; dava şartları ile ilk itirazlardaki eksiklikler ve hak düşürücü süre ile zamaşımı konusundaki delillere,tahkikat aşamasında ulaşılır ise bu hususlar hakkında tahkikat aşamasında karar verilebilir. Örneğin zamaşımının tespiti tanık beyanı ile mümkün olacaksa,bu durumda tahkikat aşamasında

⁵³ Umar, Bilge; tarafların anlaşmadıkları hususların tutanağa geçirilmesinde ve tespitinde hiçbir hukuki yarar olmadığı bunun gereksiz tartışmalar neden olacağı bunun yerine sadece gerçekleştiğinde mutabık kalınan vakıaların tutanağa geçirilmesinin doğru olacağı görüşündedir.

⁵⁴Pekcantez, Hakan/ Atalay, Oğuz/ Özkes,Muhammet, a.g.e. , S.380

zamanaşımı tespit edilerek karar verilebilir.Bu nedenle, sıralama hükümleri, yargılamanın kısılması ve uyuşmazlığın tespitine yönelik düzen sağlamaya yönelik hükümlerdir.

D.SONUÇ

HMK'nın layihalar teatisine ilişkin yeni hükümlerinin bazıları, yargılamayı hızlandırmayı öngörürken, bazıları teoride ve uygulamada var olan sorunları çözmeyi amaçlamaktadır. Bazı yeni hükümler ise yeni sorunlar ortaya çıkaracak niteliktedir.

Ön inceleme hükümleri ise, tamamen yeni düzenlemelerdir. Ön inceleme safhasında şartları var ise karar verilebilecektir. Yargılamanın ileri aşamaları, ön inceleme tutanağı esas alınarak yapılacaktır. Bu nedenle, hâkim ve taraflar bakımından bu safha özel önem taşımaktadır.

Basit usul ise, layihalar teatisi ve ön inceleme hükümlerini basitleştirmiştir. Ayrıca iddia ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı, yazıl usule göre oldukça sertleştirilmiştir.